

УДК 378+37.091.313+37.014.68-043.5

Буздуган О. А.

ІНТЕГРУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ

Стаття присвячена дослідженню проблеми інтегрування навчальних дисциплін у підготовці майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками. Обґрунтовано необхідність удосконалення змісту та форм роботи вчителя в цьому напрямку. Подано погляди різних авторів на означену проблему. Підкреслено, що в умовах підготовки майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками учнів інтегрування навчальних дисциплін набуває особливої значимості, тому що інтегративні процеси сприяють становленню системного мислення на основі усвідомленого засвоєння, осмислення системних знань і блокового збереження знань у пам'яті. Виокремлено та описано етапи реалізації інтегрування навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками учнів.

Ключові слова: інтегрування, майбутній учитель початкових класів, педагогічна взаємодія, батьки.

Постановка проблеми. Вивчення проблеми інтегрування навчальних дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя початкових класів до роботи з батьками, зумовлено тим, що у вищій школі, орієнтованій на предметне навчання і блокову побудову дисциплін, сьогодні важко створити у студентів сучасне цілісне уявлення про науку. Тенденції розвитку вищої школи, які намітилися на сучасному етапі і все ясніше розглядаються інтегративні процеси, сприяють становленню системного мислення на основі усвідомленого засвоєння, осмислення системних знань і блокового збереження знань у пам'яті. Незважаючи на вагомі дослідження інтеграції та її ролі у навчально-виховній діяльності загальноосвітньої школи, поза увагою науковців виявилися питання інтегрованого підходу до викладання у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми інтегрування навчальних дисциплін приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. А саме М. Борисенко, І. Зверев, Н. Костюк, Н. Лошкарєва, В. Максимова, М. Сорокін.

Метою статті є визначення шляхів формування професійної компетенції майбутніх учителів початкових класів у процесі підготовки до педагогічної взаємодії з батьками учнів засобами інтегрування навчальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Дослідники переконані, що пізнання об'єктивної дійсності не можна забезпечити тільки однією наукою і відповідним навчальним предметом, тому необхідно здійснювати міжнаукову та міждисциплінарну інтеграцію. Починаючи з першого семестру навчання у ВНЗ, майбутній учитель повинен бачити перед собою кінцеву мету здобуття педагогічної освіти, мати уявлення про застосування дисципліни, що вивчається, у своїй професійній діяльності і насамперед у наступних загальнотеоретичних і спеціальних дисциплінах.

Як стверджує Н. Костюк, інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів [3].

Ми, вслід за Т. Жаровцевою, вважаємо, що інтегративний тип пізнання формується в навчальному процесі вищої школи, сполучаючи в собі безпосередній досвід, системне мислення, нетривіальний підхід до проблеми, інтуїцію [1, с. 267].

Дослідження і практика переконують, що одним із найважливіших сучасних принципів навчання, який спрямований на встановлення відповідності між навчальними дисциплінами та встановлення міждисциплінарних зв'язків у загальнотеоретичних дисциплінах є принцип міжпредметності. Міжпредметні зв'язки спрямовані на всебічний розвиток особистості, на розвиток системного методу пізнання. Так, Н. Лошкарєва відзначає, що за своїм "методологічним характером ідея міжпредметних зв'язків рівнозначна тим ідеям, що укладені в принципах дидактики" [2].

Сучасні програми значною мірою відбивають системний підхід до вивчення об'єктів, процесів та явищ природи, суспільства, виробництва, досягнутий у науці. Однак наявний предметний принцип розподілу знань не дозволяє цілком реалізувати системний підхід у навчанні, не порушуючи, не

розмиваючи границі сформованих навчальних предметів. Тим більш важливий принцип міжпредметних зв'язків, що дозволяє всебічно розкрити багатоаспектні об'єкти навчального пізнання і комплексні проблеми сучасності. Принцип міжпредметних зв'язків як обов'язкова вимога до змісту в організації навчально-виховного процесу і пізнавальної діяльності студентів сприяє:

- формуванню системності знань на основі розвитку провідних загальнонаукових ідей і понять (освітня функція міжпредметних зв'язків);
- розвитку системного мислення, гнучкості і самостійності розуму, пізнавальної активності та інтересів студентів (розвивальна функція міжпредметних зв'язків);
- формуванню світогляду, адекватних поглядів на життя, педагогічних знань і вмінь (виховна функція міжпредметних зв'язків).

Результативність навчання на основі міждисциплінарних зв'язків виявляється на підставі:

- умінь студентів здійснювати міждисциплінарне перенесення знань при вирішенні пізнавальних та професійних завдань, самостійно вирішувати великі міждисциплінарні проблеми (побачити проблему, скласти план її вирішення, відібрати потрібні знання з різних предметів, узагальнити їх, зробити висновки);
- мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі міждисциплінарних зв'язків;
- ступеня складності міждисциплінарних завдань для студентів різних курсів і різної підготовки до встановлення зв'язків;
- ступеня усвідомленості міждисциплінарних зв'язків у вивченні різних предметів.

Реалізація інтегрування навчальних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками учнів складалася з наступних етапів: аналіз змісту навчальних дисциплін; визначення можливостей вивчення проблем сім'ї та сімейного виховання у циклі навчальних дисциплін; координація зусиль викладачів задля визначення загальнопедагогічних підходів до підготовки педагогів; організація інтегрування навчальних дисциплін у навчально-виховному процесі.

У процесі дослідження дидактичних можливостей інтегрованих занять було піддано аналізу зміст, обсяг інформації, мету і завдання вивчення студентами напряму підготовки 6.010102 "Початкове навчання" гуманітарних дисциплін. Проблеми сім'ї є об'єктом уваги багатьох наук, які вивчають суспільні процеси. Відповідно, мова про сім'ю так чи так йде й у навчальній літературі, відбиваючись насамперед у таких предметах ВНЗ, як педагогіка і психологія, а також соціологія, філософія тощо.

Однак розуміння сім'ї і науково-педагогічні підходи до неї тими чи тими науками настільки різні, що не тільки у студентів, але навіть і в деяких дослідників цієї проблеми складається думка, нібито аналізуються різні явища, які просто позначаються одним терміном.

Паралельно з педагогікою і психологією студенти слухають курси соціології, філософії, де також ідеться про сім'ю, але характеристика її вже інша і, принаймні, на перший погляд, мало що спільного має з першою.

Взаємозв'язок філософського розуміння сім'ї (до того ж у навчальній літературі недостатньо чітко викладеного) із психолого-педагогічним також не аналізуються. В результаті у студентів цілком природно може скластися думка, що педагогіка і психологія в цьому питанні самі по собі, а філософія, як світоглядна і методологічна наука – сама по собі.

Можливість вивчення проблем сім'ї та сімейного виховання у циклі навчальних дисциплін, досліджуваних у рамках підготовки майбутніх фахівців початкової освіти, досить значна. Зміст кожної окремої дисципліни має розглядати питання сім'ї як складову частину цілісного процесу підготовки фахівців початкової освіти. Однією з основних задач міждисциплінарних зв'язків у дослідженні було максимальне посилення освітньої і професійної функцій. Особливу увагу при цьому приділяли вивченню змісту дисциплін гуманітарного циклу, їх професійній спрямованості. Важливо, щоб майбутній фахівець не тільки одержав фундаментальну світоглядну підготовку, мав уявлення про закони розвитку особистості, психічних явищ, опанував загальнотрудова вмінь, навички, засоби комунікації, але й добре знав, як спиратися на ці вмінь і знання у своїй професійній діяльності [1].

Аналіз дозволив виявити, що найбільшими можливостями в аспекті формування готовності студентів до взаємодії із батьками учнів володіють такі дисципліни: "Вступ до педагогічної діяльності", "Основи педагогіки і психології", "Теорія виховання", "Педагогічні технології у початковій школі", "Основи педагогічної майстерності", "Педагогічна психологія", "Основи психодіагностики".

Одним із напрямів роботи щодо координації зусиль викладачів було узгодження загальної стратегії і загальнопедагогічних підходів до підготовки педагогів. Усіх викладачів, залучених до роботи з групою, було включено до спільної роботи з формування професійно важливих знань, умінь і навичок, необхідних для роботи з сім'ями учнів. Засвоєння сукупності певних знань неможливе в рамках одного навчального предмета. Щоб опанувати і закріпити їх на рівні навичок, необхідно ці вмінь і навички постійно використовувати в наступній навчальній діяльності. Кожен викладач повинен бачити всю систему підготовки студента, знати, що вже відпрацьовано на інших заняттях, і включати ці вмінь і навички у зміст курсу.

Для реалізації цілей такої роботи проводилися семінари, з метою обговорення та планування цілеспрямованої роботи зі студентами стосовно їхньої підготовки до педагогічної взаємодії з батьками учнів. Кожному викладачеві було запропоновано додаткові теми, які б висвітлювали питання сім'ї,

сімейного виховання чи педагогічної взаємодії, розглядалися питання, пов'язані із загальними підходами до підготовки вчителів початкових класів для роботи з сім'ями учнів. З метою економії часу, було організовано інтерактивне спілкування з викладачами. Під час онлайн-консультацій (з використанням СКАЙП-можливостей) розглядалися поточні питання організації навчального процесу в групах, обговорювалися результати навчання студентів, корекції освітнього процесу.

Таким чином зміст курсу "Вступ до педагогічної діяльності" було доповнено темами "Своєрідність методів педагогічної взаємодії з сім'єю молодшого школяра", "Організація психологічної і педагогічної допомоги батькам молодших школярів", "Педагогічне спілкування з батьками в період адаптації молодших школярів у школі". Це дало можливість познайомити студентів зі змістом педагогічної діяльності, яка передуює педагогічній взаємодії з батьками; визначити складові стосунків, взаємодії з іншими людьми (колегами, учнями, їхніми батьками і т. ін.); ознайомитись із формами і причинами шкільної дезадаптації, визначити роль учителя і значення сім'ї у процесі її попередження.

Проаналізувавши зміст курсу "Основи педагогіки і психології", дійшли висновку приділити увагу темам "Зарубіжний досвід взаємодії навчально-виховних закладів із сім'єю", "Участь батьків у навчально-виховному процесі початкової школи". Це дало змогу розкрити зміст соціально-педагогічної роботи з сім'ями в Німеччині, Швеції, Росії; розглянути питання регіональних особливостей сімейного виховання, пов'язаних з національним менталітетом народів (стосунки в сім'ях, гендерна ієрархія, ставлення до старших), полікультурності сучасного процесу виховання як у школі, так і в сім'ї; розкрити сутність і зміст поняття "педагогічний процес", розглянути його функції.

Метою навчального курсу "Теорія виховання" є формування у студентів системи загально-педагогічних знань, озброєння майбутніх учителів теорією виховної роботи. Заняття за темами "Особливості виховання дітей в сільській сім'ї", "Формування медіакультури сучасної сім'ї", "Вплив основних стилів сімейного виховання на формування особистості дитини" були присвячені розгляду сільського соціального середовища і його виховного потенціалу як об'єкта сімейного виховання; розкриттю основних трансляторів створюваного іміджу шлюбу та сім'ї, лідером серед яких є, безперечно, засоби масової інформації; ознайомленню майбутніх педагогів із основними стилями сімейного виховання.

У ході вивчення дисципліни "Педагогічна психологія" було розглянуто теми "Педагогічна взаємодія у вихованні", "Психолого-педагогічні проблеми стосунків батьків і дітей молодшого шкільного віку", "Конфлікти в стосунках педагогів і батьків". Було розкрито сутність педагогічної взаємодії; ознайомлення студентів з питаннями психології виховання, формування особистості, її світогляду в навчальній діяльності, розкрито поняття "виховання" та проведено його рівневий аналіз; ознайомлено студентів із профілактикою і вирішенням конфліктів (ситуацій, коли два або більше суб'єкта взаємодіє таким чином, що крок вперед у задоволенні інтересів, сприйняття, цінностей чи бажань одного з них означає крок назад для іншого).

Курс "Основи педагогічної майстерності" розкривав такі теми: "Психолого-педагогічні умови майстерності взаємодії в педагогічному спілкуванні з батьками молодших школярів", "Індивідуальний підхід в організації педагогічної взаємодії із сім'єю". Студенти знайомились зі значенням особистості вчителя початкових класів як інструментом впливу в педагогічній взаємодії; визначали стратегії взаємодії у спілкуванні.

Дисципліна "Педагогічні технології у початковій школі" передбачала розгляд тем "Педагогічні технології взаємодії початкової школи з сім'єю" та "Педагогічна тактика спілкування вчителя початкових класів із батьками учнів". Це дало можливість розширити уявлення студентів про педагогічну взаємодію, розкрити вимоги до організації взаємодії; встановити, що основу педагогічної професії становлять пошук і встановлення контактів з різними людьми.

Під час занять з дисципліни "Основи психодіагностики" було розглянуто теми "Сучасні підходи до вивчення сім'ї" та "Методи психодіагностики сім'ї", де у студентів формувалось загальне уявлення про психодіагностику та сфери її практичного застосування в умовах взаємодії вчителя початкових класів із сім'єю.

Підведення підсумків лекцій та продовження вивчення тем відбувалось на практичних заняттях. Використання міждисциплінарних зв'язків дозволило створити емоційно сприятливу атмосферу, що підвищило інтерес до вивчення зазначених категорій, ефективно організувати пізнавальну та практичну діяльність студентів. Це стало можливим завдяки проведенню круглих столів, дискусій, роботі студентів над вирішенням професійно-орієнтованих завдань. Так, студенти працювали індивідуально та в групах, в результаті чого формували та вдосконалювали знання про сім'ю як комплексну, цілісну систему, а не як суму знань із незалежних одна від одної автономних дисциплін. Усі вправи було спрямовано на набуття професійних знань, умінь та навичок щодо педагогічної взаємодії.

У процесі інтегрування навчальних дисциплін, студенти не тільки засвоювали навчальну інформацію, але й виступали співучасниками процесу конструювання нових знань за допомогою осмислення набутої інформації, застосування знань на практиці. Це наблизило процес навчання до майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, з урахуванням усього вищезазначеного, міждисциплінарні зв'язки є актуальним засобом комплексного підходу до професійного навчання на сучасному етапі. Їх наявність дозволила створити в студентів уявлення про системи понять, універсальних законів і комплексних проблем.

Використані джерела

1. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями: [Монографія] / Т. Г. Жаровцева. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2006. – 367 с.
2. Зверев П. Д. Максимова В. Н. Межпредметные связи в современной школе. – М. : Просвещение, 1981. – 160 с.
3. Костюк Н. Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. – К. : Вища школа, 1998. – 327 с.
4. Шанскова Т. І. Соціально орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Шанскова Тетяна Ігорівна. – Житомир, 2002. – 210 с.

Buzdugan O.

INTEGRATION OF SUBJECT MATTERS IN THE TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO PEDAGOGICAL INTERACTION WITH PARENTS

The article is devoted to research of a problem of integration of subject matters in the training of future primary school teachers to pedagogical interaction with parents. The necessity of improving the content and the teacher's work forms in this direction is considered. Different authors' views on the issue of integration of subject matters in the training of future primary school teachers to pedagogical interaction with parents are submitted. The essence of integration of subject matters in the training of future primary school teachers to pedagogical interaction with parents is characterized, which creates opportunities for establishing correspondence between subject matters and creating interdisciplinary connections in the general and theoretical disciplines. It is emphasized that, in the conditions of future primary school teachers' training to pedagogical interaction with pupils' parents, integration of subject matters gains the special importance as integrative processes promote the formation of system thinking on the basis of conscious learning, understanding the system knowledge and block preservation of knowledge in memory. The stages of integration of subject matters in the training of future primary school teachers to pedagogical interaction with pupils' parents are identified and described, namely: analysis of the content of academic disciplines; identifying opportunities for studying the problems of a family and family education in a cycle of academic disciplines; coordinate the efforts of lecturers to determine the general pedagogical approaches to teachers' training; organization of integration of subject matters in the educational process.

Key words: *integration, future primary school teachers, pedagogical interaction, parents.*

Стаття надійшла до редакції 02.02.2016 р.